

Яніцька Інна Анатоліївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри цивільного процесу

кандидат юридичних наук

РІВНІСТЬ ПРАВ БАТЬКІВ ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ОПІКИ НАД МАЛОЛІТНІМИ ДІТЬМИ ПІСЛЯ РОЗЛУЧЕННЯ

Відповідно до ст. 141 СК України [1] батько і мати мають рівні права та обов'язки по відношенню до дитини. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їх прав по відношенню до дитини.

Частина 2, 3 Закону України «Про охорону дитинства» передбачає, кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини.

Практика українського судочинства практично у всіх випадках спорів між батьками про визначення місця проживання малолітньої дитини ухвалювали рішення на користь матері. Була сформульована так звана презумпція на користь матері [2]. Досить суттєвою проблемою для дотримання рівних прав матері та батька в Україні став правовий висновок Верховного Суду України (далі – ВСУ), викладений у постанові від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16, в якому ВСУ проаналізував положення ст. 161 Сімейного кодексу України і принципу в Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 року та вказав, що матір може бути розлучена з малолітньою дитиною лише за наявності виняткових обставин, зокрема, перерахованих в ч. 2 ст. 161 СК України (матір не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити

розвиткові дитини). При цьому під заборonoю розлучення дитини з своєю матір'ю в контексті Декларація прав дитини слід розуміти не обов'язковість спільного проживання матері та дитини, а право на їх спілкування, турботу з боку матері та забезпечення з боку обох батьків, у тому числі матері прав та інтересів дитини, передбачених цією Декларацією та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Фактично ні багаторічна судова практика, ні ВСУ при формулюванні правового висновку у справі № 6-2445цс16 не взяли до уваги ст. 51 Конституції України та положення сімейного законодавства (ст. 141 СК України та ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства»), які виходять саме з рівності прав та обов'язків батьків щодо своїх дітей. Натомість судами встановлювалась пріоритетність Декларації, яка має лише рекомендаційний характер і не є нормою матеріального права. У постанові Окружного адміністративного суду м. Києва від 13.12.2016 р. у справі №826/15335/16 зазначено: «Конвенція про права дитини була ратифікована у 1991 р., має статус міжнародного договору та є частиною національного законодавства України. Декларація прав дитини була прийнята резолюцією Організації Об'єднаних Націй та не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів та Закону України «Про міжнародні договори України». Такий висновок суду базується, зокрема, на аналогічних роз'ясненнях, наданих Апаратом Верховної Ради України, Міністерством юстиції України, Міністерством закордонних справ України та Міністерством соціальної політики України.

01 липня 2017 року Європейським Судом з прав людини (ЄСПЛ) було ухвалено рішення у справі «М.С. проти України» [3], яке набуло статусу остаточного відповідно до порядку, передбаченого пунктом 2 статті 44 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, в якому ЄСПЛ констатував порушення Україною права заявника, гарантованого ст. 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя» Конвенції, у зв'язку з

рішеннями національних судів про визначення місця проживання дитини заявника та зазначив, що під час вирішення такої категорії справ судам слід керуватись статтею 51 Конституції України, яка гарантує кожному із подружжя рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. Схожа норма міститься також у частині шостій статті 7 Сімейного кодексу України, відповідно до якої рівність прав і обов'язків жінки та чоловіка у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї є однією із загальних засад регулювання сімейних відносин, що в свою чергу узгоджується з практикою ЄСПЛ, який неодноразово наголошував, що батьки повинні мати рівні права у спорах про опіку над дітьми, і жодні презумпції, які ґрунтуються на ознаці статі, не повинні братись до уваги.

Частиною 1 ст. 3 Конвенції визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Лише після опублікування рішення у справі «М. С. проти України» на офіційному сайті ЄСПЛ ВССУ підготував інформаційний лист від 17 серпня 2017 року «Щодо окремих питань судової практики у справах про визначення місця проживання дитини» [4], де вказав, що батьки повинні мати рівні права у спорах про опіку над дітьми, і жодні презумпції, які ґрунтуються на ознаці статі, не повинні братись до уваги, а також зазначив, що в разі набрання рішенням у справі «М. С. проти України» законної сили (що вже відбулося 11 жовтня 2017 року), задля уникнення порушень, констатованих у цьому рішенні, українські суди мають враховувати аргументацію ЄСПЛ.

Можна стверджувати, що до ухвалення Європейським Судом з прав людини (ЄСПЛ) рішення у справі «М.С. проти України» шанси батьків у визначенні місця проживання малолітньої дитини з ними (за наявності рівних з

матір'ю належних умов для виховання та особистої прихильності дітей) в судовому порядку виглядали практично неможливими.

Список використаної літератури:

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 947 III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21-22. — Ст. 135.
2. Гриценко Л. Мати завжди права? [Електронний ресурс] / Людмила Гриценко // Закон і бізнес. — Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/127450chi_obektivna_poziciya_vsu_scho_pri_rozluchenni_ditina_zavzh.html. — Назва з екрану.
3. CASE OF M.S. v. UKRAINE (Application no. 2091/13) FINAL 11/10/2017 [Електронний ресурс] // European Court of Human Rights. — Режим доступу : [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["mamchur UKRAINE 2017"\],"itemid":\["001-175140"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). — Назва з екрану.
4. Щодо окремих питань судової практики у справах про визначення місця проживання дитини : інформаційний лист ВСУ від 17 серпня 2017 року [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : офіційний сайт. — Режим доступу : googl/2N2d1U. — Назва з екрану.